מנורת המאור — גדולת כיבוד אב ואם

בענין כבוד אב ואם

כתוב בתורה כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלהיך נותן לך.

גרסי' במ' קידושין ירוש' תני ר' שמעון בן יוחאי, גדול כיבוד אב ואם, שהעדיפו הב"ה יותר מכבודו, שנא' (משלי ג, ט) כבד את ה' מהונך, בלקט שכחה ופאה ותרומות ומעשרות, אם יש לך אתה חייב, ואם אין לך אינך חייב, ונאמר כבד את אביך ואת אמך, בין יש לך בין אין לך, ואפי' אתה מחזר על הפתחים. וגרסי' בפ' קמא דמסכת פאה ירוש' אמ' ר' אבא בר כהנא, השוה הכתוב מצוה קלה שבקלות, שילוח הקן, ומצות חמורה שבחמורות, כיבוד אב ואם, ובשניהם כתי' (דברים כב, ז) והארכת ימים, בכבוד אב ואם כתי' (שמות כ, יא) כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך, ובשלוח הקן כתי' (דברים כב, ז) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים. תני ר' שמעון בן יוחאי, כשם שמתן שכרן שוה, כך פורענותן שוה. מה טעם, עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם. ר"ל עין שהלעיגה על כיבוד אב ואם ובזה לא תקח האם על הבנים, יקרוה עורבי נחל, שהוא אכזר על בניו, ויאכלוה בני נשר, שהוא רחמן על בניו. ר' מונא אמ', כי לא דבר רק הוא מכם, זה תלמוד תורה, שנא' (דברים ל, יב) לא בשמים היא וגו', אלא כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. כי הוא חייכם, זה כיבוד אב ואם, שנאמר כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך, ובדבר הזה תאריכו ימים, זה גמילות חסדים, שנאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ד"א ובדבר הזה תאריכו ימים, זה הבאת שלום בין אדם לחבירו, שנא' (זכריה ח, טז) אלה הדברים אשר תעשו דברו שלום איש את רעהו. וכנגדן ארבעה דברים שנפרעין עליהן מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואלו הן, ע"ז, וגלוי עריות, ושפיכות דמים, ויצר הרע כנגד כולם. ובמורא כתי' (דברים י, כ) את ה' אלהיך תירא וגו', וכתי' (ויקרא יט, ג) איש אמו ואביו תיראו. ובברכה כתי' (ויקרא כד, טז) ונוקב שם ה' מות יומת, ובאביו ואמו כתי' (שמות כא, יז) ומקלל אביו ואמו מות יומת.

ובשביל שנשתתף הב"ה עם האב והאם בבריאת הוולד, הושוה כיבוד אב ואם לכיבוד השכינה, כדגרסי' במ' נדה ת"ר שלשה שותפין יש בבריאת האדם, הב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע חמשה, והן לובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעין. ואמו מזרעת חמשה, והן אודם שממנו בשר ודם ועור ושער ושחור שבעין. והב"ה נותן בו עשרה, והן רוח נשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור שפתים והילוך הרגלים ודעה ובינה והשכל. ובשעת פטירתו של אדם, הב"ה נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מוטל לפניהם, תולעה ורמה, שנא' (קהלת יב, ז) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה.

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שנטע כרם ונתנו לאריס להיות עמל בו. הגיעו ימי הבצירה. אמ' המלך לעבדיו, לכו בצרו את הכרם, והביאו חלקי, וחלקו של אריס הניחו במקומו. הלכו ועשו כן. לימים בא האריס וראה את הכרם. התחיל צועק ובוכה. אמ' לו המלך, למה תצעק ובוכה, שמא נטלתי כלום מחלקך. אמ' לו, אדוני המלך, כל זמן שאתה שותף עמי, חלקי היה משומר, כשנטלת את חלקך, נתנו את חלקי לבזה. כך הב"ה, כל זמן שהוא שותף עם אדם, חלקו של אדם שמור, נטל חלקו, חלקו של אביו ואמו לפניהם תולעה ורמה, שנא' (תהלים ח, ה) מה אנוש כי תזכרנו. ועל זו השותפות אמרה חוה כשילדה קין, קניתי איש את ה'. את בזה הטעם הוא כמו עם, כמו הולך את חכמים יחכם.

וכל המכבד את אביו ואמו כאלו משרה עליו השכינה. דתניא בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, הב"ה אומר, מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני, וכל המצער את אביו ואת אמו כאלו מסלק ממנו השכינה. ועוד גרסי' בפירקא קמא דמ' קידושין תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק, בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אומר הב"ה, יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלא דרתי ביניהם צערוני. וכל המצער את אביו, מיד אמו בורחת ממנו, שאומרת, ומה אם לאביו, שיראתו עליו, הוא מצער, כ"ש שיצער אותי, שאין יראתי עליו כל כך. ועליו נאמר משדד אב יבריח אם בן מביש ומחפיר. אבל המכבד את אביו ואת אמו זוכה ורואה את בניו גדולי הדור. דאמ' ר' יהודה, בשכר שכבדת את אבותיך תראה בניך, שנא' (תהלים מה, יז) תחת אבותיך יהיו בניך. יכול הדיוטות, ת"ל תשיתמו לשרים בכל הארץ. דרש ר' עולא רבא אפיתחא דבי נשיאה, מאי דכתי' (תהלים קלח, ד) יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך, מאמרי פיך לא נאמר, אלא אמרי פיך. בשעה שאמ' אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם, לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך, חזרו והודו במאמרות הראשונים. וכן דרשו על פסוק ראש דברך אמת, ולא סוף דברך אמת, אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.